

ב"ה

פסח

טעה וברך על נטילת הכרפס – מה דינו

בסימני הסדר ישנו הסימן "ורחץ" (לאחרי "קדש"), ולאחרי זה ישנו גם הסימן "רחצה".

וטעם החילוק בין "ורחץ" בלשון ציווי ל"רחצה" בלשון רשות, מובן בפשטות, כי: בנוגע לנטילת ידים לאכילת כרפס – כיון שאי אפשר ליפטר מזה, שהרי על פי דין יש חיוב ליטול ידים לאכילת דבר שטיבולו במשקה, לכן נאמר בלשון ציווי: "ורחץ"; מה שאין כן בנוגע לנטילת ידים לסעודה – הרי אפשר ליפטר מזה "אם כשנטל ידיו לטיבול הירקות היה דעתו שתעלה לו נטילה זו גם לסעודה... אם לא הסיח דעתו משמירת ידיו בשעת אמירת הגדה והלל", ואם כן, נטילת ידים זו היא רשות, ולכן נאמר בלשון "רחצה".

אבל, "לכתחילה אין נכון לעשות כן", היינו, שאין להתחכם כן, אלא צריך להתנהג לפי הסדר שקבעו חכמים ליטול ידים פעמיים בליל פסח.

אמנם, השאלה היא, כיצד צריך לנהוג מי שטעה וברך על הנטילה הראשונה.

והנה, מצד הסברא אפשר לומר בכמה אופנים:

(א) להמשיך בעריכת הסדר על דרך הרגיל ללא שינוי כלל, ובנוגע לחשש ברכה לבטלה – יש לסמוך על דעת הרמב"ם שיש לברך גם על נטילת ידים לדבר שטיבולו במשקה.

(ב) כיון שרבינו הזקן, הן בשולחן ערוך ובפרט בסידור, מחמיר ביותר בענין חשש ברכה לבטלה, - ולדוגמא: בנוגע לתפילין פוסק רבינו הזקן שיש לברך רק על תפילין של יד, ולפטור בה גם תפילין של ראש. ויתירה מזה מצינו לגבי ציצית בין השמשות, שאף שיש כאן ספק ספיקא, שהרי יש דעה שגם בלילה יש חיוב ציצית

בכסות יום, ומה גם שבין השמשות הוא ספק יום, מכל מקום, מחמיר רבינו הזקן שלא לברך. ויתירה מזה מצינו בנוגע לאמירת קדיש, שדומה לברכה, שלדעת רבינו הזקן אין לומר קדיש לאחר ספירת העומר, כי אם לאחר אמירת עלינו, וכן אין לומר קדיש בין אמירת "שיר של יום" ו"לדוד ה' אורי", אלא קדיש אחד לאחרי שניהם, כדי שלא להרבות בקדישים ללא צורך - הרי, כדי לבטל לגמרי החשש דברכה לבטלה, העצה היא - שנטילה זו תחשב כנטילת ידים לסעודה, ובמילא, כדי שלא להפסיק בין נטילת ידים לסעודה - צריך לברך מיד "המוציא" (קודם אכילת הכרפס ואמירת ההגדה), וכן "על אכילת מצה", ולאכול הכזיתים שבהם יוצאים ידי חובה אכילת מצה.

ועוד זאת: כיון שבברכת "על אכילת מצה" צריך לכוון לפטור גם המצה ד"כורך", ולפני "כורך" צריך להיות אכילת מרור - מסתבר לומר, שמיד לאחרי אכילת המצה, צריך לאכול המרור והכורך.

ועל פי זה נמצא, שמיד לאחרי נטילת ידים, יצטרך לערוך את כל הסדר ד"יחזק" מוציא מצה מרור כורך", ורק לאחרי כן - אכילת הכרפס ואמירת ההגדה ("מגיד").

והנה, מצד שינוי הסדר באופן האמור יש אמנם חסרון בשתיים: (א) העדר תמיהת התינוקות באכילת הכרפס, שתמיהה זו שייכת רק כאשר אכילת הכרפס היא קודם הסעודה, מה שאין כן בנדון דידן, שכבר אכל המצה ומרור. (ב) אמירת ההגדה לא תהיה "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", שהרי כבר אכל המצה והמרור.

אבל אף על פי כן, בליט ברירה יש להסתפק: (א) בתמיהת התינוקות על כך שמטבילין שתי פעמים, (ב) בעיקר ענין "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך", שקאי על **זמן החיוב** דמצה ומרור, ולא על המצה ומרור עצמם, וראיה לדבר, שהרי גם מי שאין לו מצה ומרור צריך לומר ההגדה בזמן החיוב דמצה ומרור, וכדמוכח גם מ"מעשה ברבי אליעזר כו' שהיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה".

אמנם, האמור לעיל שגם אכילת המרור והכורך צריך להיות לפני אכילת הכרפס ואמירת ההגדה, הוא רק מצד הסברא, אבל הדין אינו כן:

בדין מי שאין לו יין וצריך לקדש על הפת – הובאו בטור שתי דעות: (א) דעת הרי"ף, שמקדש ואוכל מצה, ואחר כך אוכל כרפס ואומר ההגדה, ואחר כך אוכל מרור וכורך. (ב) דעת בעל העיטור, שגם אכילת המרור צריך להיות מיד לאחרי אכילת המצה, ומוסיף, "ולולי דמסתפינא הוינא אומר שיטבול בירק מיד בלא קידוש, ואחר כך יסדר ההגדה. . . ויקדש ויברך המוציא. . . על אכילת מצה ויאכל אחר כך מרור כו". והיינו, שהפלוגתא היא אם כרפס ומגיד צריך להיות לאחרי המצה או לפני המצה, אבל לכולי עלמא הרי זה לפני המרור.

ורבינו הזקן פוסק: "מי שאין לו יין. . . יקדש על הפת קודם אמירת ההגדה. . . ואחר שאכל. . . מצה. . . יקח ירקות ויאכלם בטיבול. . . ואחר כך אומר מה נשתנה וכל ההגדה. . . ואחר כך מברך על המרור ואוכל אחר כך הכריכה". ומבאר, "ולמה אינו אוכל המרור מיד אחר אכילת המצה קודם ההגדה, לפי שמן הדין אין נכון כלל לאכול מצה ומרור קודם ההגדה (שהרי במצות ההגדה נאמר והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה, ודרשו חכמים בעבור זה, בעבור מצה ומרור המונחים לפניך, ואם כבר אכל מהם האיך שייך לומר בעבור זה), אלא שמצה מוכרח הוא לאוכלה קודם ההגדה, כיון שצריך הוא לקדש על הפת, ואי אפשר לו לקדש אחר ההגדה, לפי שלא יוכל לאכול הירקות קודם ההגדה, שאסור לטעום כלום קודם קידוש".

נמצינו למדים בנוגע לנדון דידן, במי שטעה וברך על נטילה ראשונה – שלאחרי שמברך המוציא ועל אכילת מצה, ואוכל המצה (כנזכר לעיל), יאכל כרפס ויאמר ההגדה, ואחר כך יאכל מרור וכורך.

והנה, מלבד ההוראה בנוגע לעצם הדין – יש ללמוד מזה הוראה נוספת:

(א) אין לפסוק הלכה מצד הסברא ומדברי הראשונים כו', אלא לעיין בשולחן-ערוך.

אודות סדר הקושיות, שהקושיא הראשונה היא "מטבילין", (ב) גודל היוקר דמנהג ישראל – כפי שדובר פעם מצד גודל היוקר דמנהג ישראל – שלמרות שבמקרה הנזכר לעיל יש סברא לאכול גם המרור מיד לאחרי המצה (קודם הטיבול דכרפס), מכל מקום, מקדימים הטיבול דכרפס לפני המרור, ועד שכתב בעל העיטור

"ולולי דמסתפינא הוינא אומר שיטבול בירק מיד בלא קידוש", וכפי שמבאר בטעם הדבר, ש"אם מקדש מיד נמצא שאפילו טיבול הראשון הוא אחר המוציא, ואין כאן היכירא לתינוקות", אשר, בהם יקויים "בנערינו גו' נלך".

קטע משיחת אחרון של פסח, רשימת השומעים בלתי מוגה.
תו"מ ה'תשי"ט ח"ב ע' 230

- 1 פסחים קטו, סע"א. שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ג ס"ד. סי"ט.
- 2 שו"ע אדה"ז שם סתע"ה ס"ב.
- 3 ב"י לטאו"ח רסתע"ה. וראה ב"ח שם. מג"א שם סק"ב.
- 4 הל' חמץ ומצה רפ"ח.
- 5 שו"ע או"ח סכ"ה סי"ג. סידור הל' תפילין.
- 6 ראה שו"ע אדה"ז שם סי"ח ס"ב.
- 7 שם סתר"ז ס"ב. וראה סרצ"ט ס"ב.
- 8 סידור הל' ציצית.
- 9 ראה באר היטב או"ח רסנ"ה. וש"נ. וראה גם אג"ק ח"י ס"ע שב.
- 10 ראה שער הכולל ספמ"ט. וראה גם אג"ק ח"ה ע' שיג.
- 11 ראה שם פי"א סכ"ט. וראה גם אג"ק ח"י ע' דש.
- 12 ראה גם ב"ח שבהערה 64.
- 13 ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתע"ה סי"ח. וש"נ.
- 14 ראה שו"ע אדה"ז סתע"ג סי"ד.
- 15 הגש"פ פייסקא "יכול מר"ח".
- 16 הגש"פ פייסקא "מעשה כו".
- 17 חסר קצת (המו"ל).
- 18 או"ח סתפ"ג.
- 19 שם ס"א-ב.
- 20 ראה קובץ הערות וביאורים (אהלי תורה) גליון תתנח ע' 46 ואילך.
- 21 שיחת ליל ב' דחה"פ תשט"ז ס"ה ואילך (תו"מ חט"ז ע' 197 ואילך).
- 22 בא יו"ד, ט.

פרויקט זו נוסד בימי השבעה לזכרון ולע"נ הרב גבריאל נח זוגותו רבקה הי"ד
- שלוחי כ"ק אדמו"ר במומבאי, אינדיא

נדפס ומופץ ע"י הרה"ת ר' שלמה לרר ומשפחתו שיחיו
שלמה נחמ"ה, צביה זלאטע רייזל, שמואל, מנחם מענדל, ישראל אריה לייב, יוסף יצחק,
שניאור זלמן, חיה מושקא, אברהם דוד, אהרן, חנה